

Het probleem van links

Margo Trappenburg bespreekt:
David Miliband (red.), *Reinventing the Left*, Cambridge: Polity Press, 1994.

Na acht verkiezingsnederlagen op rij, een beklemmende uittocht van jongere kiezers en een partijreorganisatie die de PVDa transformeert tot een postmodern netwerk voor intimi, is een boek dat *Reinventing the Left* heet verplichte literatuur voor iedereen die zich nog steeds sociaal-democraat wil blijven noemen. Is het daarmee ook bemoedigende literatuur? Dat ligt eraan. Voor diegenen die de sociaal-democratie beschouwen als een betrekkelijk willekeurige keuze binnen het spectrum van linkse partijen (even zo goed had men zich kunnen bekennen tot GroenLinks of

D66) biedt *Reinventing the Left* tal van interessante aanknopingspunten in de categorieën 'democratisering', 'emancipatie', 'antiracisme' en 'groene politiek'. Voor lezers die links nog vooral in verband brengen met sociale rechtvaardigheid, biedt het boek benauwend weinig. In het laatste hoofdstuk ('Reinventing Politics') betoogt Manuel Escudero dat de hedendaagse maatschappij wordt gekenmerkt door fragmentatie, onvoorspelbaarheid, individualisme en een grote middenklasse. In een dergelijke samenleving is geen plaats voor socialistische blauwdrukken of voor sociaal-democraten die denken dat zij enigerlei moreel gelijk aan hun zijde hebben. Linkse partijen moeten vooral open en democratisch zijn en appelleren aan individuen in plaats van collectiviteiten: 'het medium – dat wil zeggen: de

democratische procedures – is een wezenlijk deel van de politieke boodschap geworden' (p. 241). In een reactie op dit hoofdstuk verzucht de Britse Labour parlementariër Margaret Hodge dat een linkse partij die niet pretendeert moreel gelijk te hebben onbestaanbaar is. Mensen verlangen van politieke partijen dat zij duidelijke waarden en doelen hebben: 'wij moeten niet, zoals Escudero voorstelt, 'iedere pretentie van morele superioriteit laten varen'. Wij moeten geloven dat onze waarden niet alleen goed maar ook nodig zijn. (...) Democratie is een centrale waarde voor linkse politiek, omdat zij een gelijke participatie van individuen in het bepalen van hun eigen leven mogelijk maakt. Maar andere waarden – gelijkheid en sociale rechtvaardigheid – zijn ook belangrijk.' (pp. 245-246). Tegen die tijd is het boek echter

B O E K E N

bijna uit en in de voorafgaande hoofdstukken valt over gelijkheid en sociale rechtvaardigheid weinig opbeurends te lezen. Het pleit natuurlijk voor deze bundel dat je bijdragen inhoudelijk deprimerend kunt vinden, andere accenten zou willen leggen, het met de schrijvers oneens kunt zijn. Er zijn ook boeken waar je aan normatief-inhoudelijke oordelen niet toekomt, omdat je ergernis geheel wordt opgeslokt door slecht schrijvende auteurs, warrige verhalen of oninteressante stellingen.

Esping-Andersen

In hoofdstuk 8 (naar mijn idee het meest belangwekkende hoofdstuk) probeert Gosta Esping-Andersen zijn eerder ontwikkelde typologie van verzorgingsstaten toe te passen op een analyse van de economische crisis. Esping-Andersen onderscheidt drie typen verzorgingsstaten. Type 1 zijn de Angelsaksische landen: weinig sociale voorzieningen, lage minimumlonen, de meeste burgers zijn financieel gedwongen te werken. Type 2 wordt gevormd door de Scandinavische landen: lonen op een niveau waar een individuele werknemer van kan leven, maar geen gezin van kan onderhouden; een grote overheidssector die veel werkgelegenheid biedt, met name aan vrouwen. De overige West-Europese landen behoren overwegend tot type 3: lonen afgestemd op kostwinners die een gezin onderhouden en royale uitkeringen eveneens geënt op het kostwinnersmodel.

Hoe vergaat het deze drie typen van verzorgingsstaten in de

post-industriële economie? In de huidige economische situatie is groei van het aantal banen alleen te realiseren in de dienstensector, hetzij in de vorm van persoonlijke, particuliere dienstverlening (werksters, hondenuitlaters, babysitters: 'personal services'), hetzij in de vorm van publieke dienstverlening (bejaardenverzorgsters, leidsters in kinderdagverblijven, maatschappelijk werkers: 'social services'). Type 1 en type 2 welvaartsstaten slagen erin deze banengroei te bewerkstelligen. In de vs verlaagt men de toch al lage uitkeringen en het minimumloon en door die maatregelen ontstaan vervolgens, wat Esping-Andersen aanduidt als *McJobs*, wegwerpbaantjes. Type 2 staten vergroten hun toch al omvangrijke overheidssector met nog meer 'social services'; de belastingen worden navenant verhoogd om al deze nieuwe ambtenaren te betalen. Type 2 staten ten slotte belanden in een spiraal van toenemende ellende. Zij stoten hun minder productieve, veel te dure krachten (ouderen) uit het arbeidsproces, moeten daardoor met nog minder mensen nog meer inactieven onderhouden, wat nog hogere eisen stelt aan de overgebleven werknemers, waardoor nog meer mensen uit de boot vallen en aangewezen zijn op een uitkering, en zo verder. Type 3 staten zijn niet in staat *McJobs* te creëren omdat het bruto loon behorend bij dergelijke baantjes niet opweegt tegen het profijt dat men heeft van de werknemer. De Scandinavische taktiek is evenmin voor hen weggelegd; burgers

betalen zoveel sociale premies aan alle werklozen en vroegtijdige gepensioneerde ouderen dat extra belasting ten behoeve van nieuw te creëren ambtenarenbaantjes onverdedigbaar is. De Scandinavische weg kan alleen worden ingeslagen als we alsnog de lonen zodanig omlaag schroeven dat zij niet langer kunnen fungeren als gezinsinkomen. Esping-Andersen acht dat niet haalbaar. Hij is van oordeel dat er niets anders op zit dan de Amerikaanse kant uitgaan: de overdrachtsuitgaven moeten omlaag en mensen moeten aan de slag in wegwerpbaantjes. Is daar nog iets bij waar het linkse hart warm van wordt? Wij moeten ons troosten met het vooruitzicht dat mensen niet voor eeuwig gevangen zullen zitten in een bestaan als boodschappeninpakker. Het moderne gezin zal af en toe geconfronteerd worden met een *McJob* periode voor een van beide partners; maar door hard werken, om- en bijscholing kan men daar weer uit komen.

Giddens

Anthony Giddens doet in hoofdstuk 2 een poging de *condition moderne* in woorden te vangen. Wij leven in een tijd waarin de gevaren waaraan we blootstaan niet langer als een soort noodlot over ons komen, maar grotendeels door mensenhanden zijn gewrocht (nucleaire dreiging, milieuvervuiling, genetische manipulatie). Ons stelsel van sociale verzekeringen is echter nog geënt op ouderwetse risico's: ziekte, de dood van partner of ouders, arbeidsongeschiktheid. Een moderne welvaartsstaat zou moeten

B O E K E N

worden uitgedacht als een model van wat Giddens 'positive welfare' noemt. Een systeem van 'positive welfare' daagt mensen uit zelf verantwoordelijkheid te nemen, gebruik te maken van hun mogelijkheden. Waar het gaat om de gezondheidszorg bijvoorbeeld, moeten we afstappen van het beperkte biomedische denken; we moeten leren gezondheid te plaatsen in een veel breder perspectief. We moeten toe naar een gezondheidszorg 'die meer nadruk legt op holisme, die, meer in het bijzonder, gezondheid koppelt aan milieubehoud en -bescherming.' We moeten komen tot 'een nieuwe waardering van de samenhang tussen positieve gezondheid enerzijds en de transformatie van lokale en mondiale wijzen van leven anderzijds.' (p. 36) Je ziet een minister van volksgezondheid voor zich die dergelijke megalomane uitspraken doet en een grote waardering voor de bescheiden ambities van mevrouw Borst-Eilers overvalt je. Giddens analyse en zijn aanbevelingen zijn veel beter waar zij geen betrekking hebben op sociale rechtvaardigheid. Zo typeert hij de post-traditionele maatschappelijke orde als een orde waarin alles ter discussie staat. Tradities bestaan nog wel maar zij verliezen hun vanzelfsprekendheid. Zij moeten zichzelf rechtvaardigen; er moet over gedebatteerd kunnen worden. Waar de aanhangers van traditionele levensvormen en gewoonten weigeren deze open houding aan te nemen ontstaat fundamentalisme. Fundamentalisme is 'niets anders dan traditie die op

de traditionele manier wordt verdedigd, terwijl die manier van verdedigen alom in twijfel wordt getrokken' (p. 23). Op zo'n manier omschreven wordt fundamentalisme minder nieuw, minder onbegrijpelijk en misschien ook minder bedreigend.

De post-traditionele maatschappelijke orde zoals Giddens die ziet vraagt om nieuwe vormen van politiek bedrijven. De politiek moet zich volgens Giddens bezig houden met het repareren van verbanden en gemeenschappen die door de alom oprukkende krachten van de markt beschadigd worden; zij moet een veelvoud van arena's creëren waar controversiële zaken besproken kunnen worden (men vergelijk de recente wbspamflet *De verplaatsing van de politiek*) en zij moet niet sturend, dicterend maar voorwaardenscheppend te werk gaan.

Materialistisch paradigma

Ik doe een greep uit de aangereikte suggesties in de overige hoofdstukken.

Voor Stephen Tindale is het onbegrijpelijk dat links zich niet in veel sterkere mate heeft gestort op de ecologische politiek: 'Deze is stoutmoedig en idealistisch (...) en onvermijdelijk mondiaal. Zij is geloofwaardig, haar geloofwaardigheid is althans nog niet aangetast. En misschien het allerbelangrijkst, zij biedt ons een project dat zou kunnen uitmonden in herverdeling zonder hogere belastingen, door de kwaliteit van leven voor allen te vergroten, maar arme gemeenschappen daar relatief meer van te laten profiteren.'

(p. 196) De sociaal-democratie heeft zich laten meeslepen door het materialistische paradigma van rechts en heeft de vele mogelijkheden van de milieupolitiek daarmee aan zich voorbij laten gaan.

Elizabeth Meehan en Raymond Plant voeren de uit het feminisme bekende discussie over gelijkheid en verschil ten aanzien van culturele minderheden. Zijn de leden van etnische minderheidsgroepen beter af met een politiek die hen beschouwt als gelijk aan de autochtone burger of zijn zij gebaat bij een politiek die hun etnisch-culturele anders-zijn serieus neemt en daar openlijk ruimte voor biedt? De adviezen tenderen in de richting van het ene doen maar het andere niet nalaten.

Bhikhu Parekh roept de moslims op tot herinterpretatie van hun eigen traditie, maar benadrukt ook dat Europeanen, met name niet-religieuze, politiek-linkse Europeanen traditioneel weinig oog hebben gehad voor het spirituele. Wij zouden in dit opzicht van de moslimtraditie kunnen leren.

Joel Rogers en Wolfgang Streeck filosoferen over de postfordistische economie en suggereren dat de nieuwe flexibele arbeidsmarkt een institutionele basis nodig heeft, die door een geheroriënteerd links zou kunnen worden aangereikt.

Als gezegd: dit zijn allemaal interessante thema's, het zijn onderwerpen waar de sociaal-democratie zich uiteraard over uit moet spreken, maar het zijn geen typisch sociaal-democratische agendapunten. Bekeken

B O E K E N

vanuit de Nederlandse politiek (*Reinventing the Left* gaat vooral over Groot-Brittannië) zijn het thema's die worden geassocieerd met D66 en GroenLinks. Als Gosta Esping-Andersen gelijk heeft en we economisch gezien geen andere weg kunnen kiezen dan de Amerikaanse, en we niettemin een sociaal-democratisch eigan geluid willen laten horen, dan is de meest belovende aanzet daartoe te vinden in de bijdrage van Guardian-redacteur Will Hutton. Het probleem van Links, schrijft Hutton, is niet zozeer dat het deel uitmaakt van een traditie die ons de goelag heeft gebracht, maar dat het zich lijkt te hebben bekeerd tot de paradigmatische uitgangspunten van rechts. Hutton: 'Links moet een eigen paradigma vertegenwoor-

digen. Het moet spreken in termen van democratie, sociale rechtvaardigheid, burgerrechten en eerlijkheid. Boven alles moet het staan voor sociale cohesie (...), voor de erkenning van het feit dat zonder publieke goederen en gemeenschappelijke waarden het leven voor iedereen afstotelijk, beestachtig en dikwijls kort zal zijn.' De sociaal-democratie, zo begrijp ik dit, moet zich druk maken om publieke goederen en gemeenschappelijke waarden. In een tijd waarin men werklozen verplicht tot het aannemen van wegwerpbaantjes, waarin ook door links wordt betoogd dat het systeem van sociale zekerheid moet worden ingeperkt, zou deze stroming tenminste zorg kunnen dragen voor het behoud van tal van principiële publieke

voorzieningen: het onderwijs, de gezondheidszorg, het openbaar vervoer, de rechtshulp, kinderopvang. Het gaat niet aan dergelijke publieke goederen gedeeltelijk over te laten aan de markt en de overheid alleen te laten ingrijpen waar de markt faalt; het is goed voor een samenleving publieke goederen te hebben waar iedereen van profiteert en waar iedereen zich navenant verantwoordelijk voor voelt. De sociaal-democratie zou ervoor moeten waken dat de inhoud van het begrip publieke goederen niet wordt gedevalueerd tot een afvalbak van restjes waar de markt echt niets mee kan beginnen.

MARGO TRAPPENBURG
is redacteur van S & D

